Vammaisalan pohjoismaisen yhteistyön toimintasuunnitelma 2018–2022

Pohjoismaiden
ministerineuvosto

Vammaisalan pohjoismaisen yhteistyön
toimintasuunnitelma 2018-2022

ANP 2018:772

ISBN 978-92-893-5670-1 (PRINT)

ISBN 978-92-893-5671-8 (PDF)

ISBN 978-92-893-5672-5 (EPUB)

<http://dx.doi.org/10.6027/ANP2018-772>

© Pohjoismaiden ministerineuvosto 2018

Ulkoasu: Gitte Wejnold

Kannen valokuva: Victoria Henriksson

Paino: Rosendahls

Printed in Denmark

5041 0457
Ecolabelled Printed Matter
Rosendahls

Pohjoismainen yhteistyö

Pohjoismainen yhteistyö on yksi maailman laajimmista alueellisista yhteistyömuodoista. Yhteistyön piiriin kuuluvat Islanti, Norja, Ruotsi, Suomi ja Tanska sekä Ahvenanmaa, Färsaaret ja Grönlanti.

Pohjoismaista yhteistyötä tehdään politiikan, talouden ja kulttuurin aloilla tärkeänä osana eurooppalaista ja kansainvälistä yhteistyötä. Pohjoismaisen yhteisön tavoitteena on vahva Pohjola vahvassa Euroopassa.

Pohjoismainen yhteistyö pyrkii vahvistamaan pohjoismaisia ja alueellisia etuja ja arvoja globaalissa maailmassa. Maiden yhteiset arvot lujittavat osaltaan Pohjolan asemaa yhtenä maailman innovatiivisimmista ja kilpailukykyisimmistä alueista.

Pohjoismaiden ministerineuvosto

Nordens Hus

Ved Stranden 18

1061 København K

www.norden.org

Pohjoismaisia julkaisuja voi ladata osoitteesta www.norden.org/nordpub.

**Vammaisalan
pohjoismaisen
yhteistyön
toimintasuunnitelma
2018–2022**

SISÄLLYS

7	Vammaisalan pohjoismaisen yhteistyön toimintasuunnitelma 2018–2022
10	Vammaisalan pohjoismainen yhteistyö kansainvälisessä yhteydessä
14	Tarkoitus, tavoitteet ja pohjoismainen hyöty
16	Painopistealueet ja toimet
17	<i>Ihmisoikeudet</i>
23	<i>Kestävä kehitys</i>
28	<i>Vapaa liikkuvuus</i>
31	Seuranta

VAMMAISALAN POHJOISMAISEN YHTEISTYÖN TOIMINTASUUNNITELMA 2018–2022

Pohjoismaisen hyvinvointiyhteiskunnan periaatteisiin kuuluvat kaikkien kansalaisten yhtäläiset mahdollisuudet ja turvallisuus sukupuoleen, etniseen taustaan, uskontoon, vakaumukseen, toimintakykyyn, ikään tai seksuaaliseen suuntautumiseen katsomatta. Kaikilla on sosiaalisten oikeuksiensa kautta yhtäläinen oikeus päästä osallisiksi terveydenhuollosta, sosiaalipalveluista, koulutuksesta, kulttuurista ja työelämästä.

Pohjoismailla on kansainvälisesti korkea profiili ihmisoikeus- ja tasa-arvoasioissa. Demografisen kehityksen myötä ikääntyneiden ryhmä kasvaa, ja Pohjoismaiden yhteiskuntien on kyettävä vastaamaan tämän toiminnallisuudeltaan alentuneen tai vaihtelevan ryhmän tarpeisiin. Pohjoismaissa osallistamista pidetään yleishyödyllisenä asiana. Pohjoismaat pyrkivät kestävään yhteiskuntakehitykseen, joka perustuu kansalaisten yksilönvapauteen sekä mahdollisuuteen toteuttaa itseään.

Pohjoismaisen yhteistyön avulla näkyvöitetään sitä hyötyä ja arvoa, joka osallistavalla yhteiskunnalla ja kaikkien saavutettaviksi suunnitelluilla digitaalisilla fyysisillä ympäristöillä on. Kaikille saavutettava suunnittelu tarkoittaa älykästä ja toimivaa yhteiskuntasuunnittelua, joka edistää kasvua ja taloutta sekä hyvinvointijärjestelmän että elinkeinoelämän kannalta.

Pohjoismaisten yhteistyöministeriöiden helmikuussa 2014 antamassa *Pohjola – yhdessä olemme vahvempia* -visiojulistuksessa¹ tuodaan esiin muun muassa tavoite siitä, että kansalaisilla olisi parhaat mahdolliset edellytykset liikkua Pohjoismaiden välillä ja että Pohjola olisi innovatiivinen alue etenkin hyvinvoinnin,

¹ <http://www.norden.org/fi/pohjoismaiden-ministerineuvosto/yhteistyöministeriö-mr-sam/julkilausumat/pohjola-2013-yhdessae-olemme-vahvempia>

koulutuksen, luovuuden, yrittäjyyden, kestävän kehityksen ja tutkimuksen aloilla. Yhteistyöministerit haluavat myös varmistaa, että pohjoismainen yhteistyö kansainvälisissä kysymyksissä täydentää muissa organisaatioissa tehtävää yhteistyötä. Pohjoismaisen yhteistyön tavoitteena on synnyttää pohjoismaista hyötyä ja lisäarvoa kaikille ja tuottaa konkreettisia tuloksia. Yhteistyö Baltian maiden kanssa on myös tärkeää.

Pohjoismaisen yhteistyön arvo verrattuna yhteistyöhön EU:n, Euroopan neuvoston ja YK:n kanssa sekä suhteessa muuhun kansainväliseen yhteistyöhön perustuu muun muassa moniin yhtäläisyyksiimme, minkä vuoksi pohjoismainen yhteistyö voi olla monisyisempää. Voimme keskustella syvällisemmin oppimisesta ja hyvistä esimerkeistä, jotka liittyvät osallisuuteen, hyvinvointiin ja demografiseen kehitykseen ja vertailla niitä.

Kestävän kehityksen kolme ulottuvuutta (sosiaalinen, taloudellinen ja ekologinen) ovat tärkeä osa pohjoismaisen yhteistyön ideologiaa ja luovat edellytykset kaikkien ihmisten yhtäläisille mahdollisuuksille, sosiaaliselle solidaarisuudelle ja turvallisuudelle. Pohjoismaiden ministerineuvoston kestävän kehityksen strategia *Hyvä elämä kestävässä Pohjolassa*² ja kestävän kehityksen uusi yhteistyöohjelma *Generation 2030*³ tukevat YK:n Agenda 2030:n⁴ toteuttamista Pohjoismaissa. Agenda 2030:n ”Leave no one behind” -viestin mukaisesti on tärkeää, että Pohjoismaat onnistuvat sisällyttämään tasa-arvo-, lasten- ja nuorten sekä vammaisnäkökulmat kaikkien toimintaansa. Kestävyysspoliittisiin prosesseihin on osallistettava myös ne, joilla

² <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:norden:org:diva-1951>

³ <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:norden:org:diva-5000>

⁴ <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>

on toimintarajoitteita, ja prosesseista on oltava heille hyötyä. Näkökulmat on huomioitava toiminnassa sen käynnistämistä saakka ja niiden on oltava mukana koko toteutuksen ajan. Tämäkin on yleishyödyllinen asia.

Vammaispolitiikassa on kyse siitä, että luodaan kestävä yhteiskunta, jossa ketään ei jätetä ulkopuolelle. Vammaispolitiikan tavoitteena on vammaisten henkilöiden osallistuminen kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla. Oikeuksia koskeva näkökulma on politiikassa yhä tärkeämpi, ja se näkyy maailmanlaajuisesti vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevassa YK:n yleissopimuksessa (UNCRPD)⁵. Kaikki Pohjoismaat ovat ratifioineet yleissopimuksen.

Tämä toimintasuunnitelma on Pohjoismaiden ministerineuvoston vammaisalan strateginen yhteistyöasiakirja, joka perustuu edellisessä toimintasuunnitelmassa 2015–2017 annettuihin toimintasuosituksiin, vammaisten henkilöiden osallistamiseen sekä pohjoismaisen ja muun kansainvälisen yhteistyön strategioihin, joilla on merkitystä kestäväen kehityksen kannalta. Tässä yhteydessä on erityisesti mainittava YK:n kestäväen kehityksen toimintaohjelma Agenda 2030, EU:n esteettömyyttä, saavutettavuutta ja osallisuutta koskevat direktiivit ja säännökset, Euroopan neuvoston strategia vammaisten henkilöiden osallistamiseksi, sosiaali- ja terveyssektorin yhteispohjoismaiset priorisoinnit sekä pohjoismaisten yhteistyöministerien visiojulistus *Yhdessä olemme vahvempia*.

⁵ <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRPD/Pages/CRPDIndex.aspx>

VAMMAISALAN POHJOISMAINEN YHTEISTYÖ KANSAINVÄLISESSÄ YHTEYDESSÄ

Vammaisalan pohjoismaisen yhteistyön välineitä on kolme: Pohjoismaiden sosiaali- ja terveyspolitiikan ministerineuvoston (MR-S) alainen laitos Pohjoismainen hyvinvointikeskus (NVC), vammaisalan pohjoismainen yhteistyöneuvosto, joka toimii neuvoa antavana elimenä koko virallisessa pohjoismaisessa yhteistyössä, sekä Pohjoismaiden ministerineuvoston toiminta-suunnitelma, joka niin ikään on sektorienvälinen. Pohjoismainen hyvinvointikeskus hallinnoi myös vammaisjärjestöjen pohjoismaisen yhteistyön tukijärjestelmää.

Pohjoismailla ja itsehallintoalueilla on kansainvälisiä sitoumuksia vammaisten henkilöiden osallistamisesta; ne ovat sopimuspuolia YK:n yleissopimuksissa ja tekevät yhteistyötä Euroopan neuvoston ja EU:n kanssa. Tämä koskee myös Baltian maita. Seuraavassa on poimintoja joistakin sitoumuksista.

Yhdistyneet kansakunnat

Pohjoismailla on YK:n ihmisoikeustyötä koskevia velvoitteita, ja ne osallistuvatkin työhön aktiivisesti ja näkyvästi. YK:n ihmisoikeusjulistuksessa (1948) kielletään väkivalta ja syrjintä. Kohderyhmille suunnatut yleissopimukset koskevat erityisen heikossa asemassa olevia ryhmiä ja selventävät YK:n vuodelta 1948 peräisin olevia ihmisoikeuksia koskevia yleisiä artikloja ja sitä, miten ne voidaan toteuttaa kaikkien kohdalla. Tämän toimintasuunnitelman kannalta erityisen keskeisiä ovat YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus (UNCRPD), kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen sopimus (CCPR), taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (TSS), kaikkinaisten naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus (CEDAW) sekä YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista (CRC).

KUVA: PIXABAY.COM

Myös YK:n Agenda 2030:n kestävän kehityksen tavoitteet ovat keskeisiä pohjoismaisessa yhteistyössä.

Euroopan neuvosto

Pohjoismaat osallistuvat myös aktiivisesti Euroopan neuvoston työhön. Euroopan neuvostossa ihmisoikeuksien hyväksi tehtävään työhön osallistuu 47 maata, ja työn lähtökohtana on Euroopan ihmisoikeussopimus (yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi). Kaikki Pohjoismaat ovat sitoutuneet noudattamaan yleissopimusta. Euroopan neuvosto tekee erityistä yhteistyötä vammaisten henkilöiden oikeuksien edistämiseksi.⁶ Yhteistyöjärjestön parlamentaarinen yleiskokous, ministerineuvosto, vammaisten oikeuksia käsittelevät

⁶ <https://www.coe.int/en/web/disability>

asiantuntijakomiteat sekä syrjinnän vastainen komissio ovat ottaneet asian huomioon yleissopimuksissa ja suosituksissa. Euroopan neuvosto on laatinut useita julkaisuja aiheesta, erityisesti vammaisten naisten ja tyttöjen asemasta. Istanbulin sopimus naisten ja tyttöjen asemasta ja oikeudesta terveyteen ja turvallisuuteen on myös keskeinen sopimus, ja kaikki Pohjoismaat ovat hyväksyneet sen. Euroopan neuvoston tätä osa-aluetta koskeva strategia, *Human rights: a reality for all*⁷, on voimassa vuosina 2017–2023.

Euroopan unioni

EU:lla on toimintasuunnitelma vammaisten henkilöiden osallistamiseksi sekä erityisiä yhteistyötoimia muun muassa vapaan liikkuvuuden edistämiseksi maiden välillä: *Euroopan vammaisstrategia 2010–2020: Uudistettu sitoutuminen esteettömyyteen Eurooppaan*⁸. EU on ainoana alueellisena organisaationa ratifioinut YK:n yleissopimuksen vammaisten henkilöiden oikeuksista (UNCRPD). Sen tavoitetaso on korkea, ja sopimus edellyttää jäsenmailta muutos- ja sopeuttamistoimenpiteitä.

EU:n direktiivi miesten ja naisten yhdenvertaisesta kohtelusta työmarkkinoilla (2000/78) vaikuttaa suoraan, samoin kuin asetukset matkustajien oikeuksista linja-autoliikenteessä (181/2011), meri- ja sisävesiliikenteessä (1177/2010), rautatie-liikenteessä (1371/2007) ja lentoliikenteessä (264/2004) EU:n alueella ja muun muassa Islannissa ja Norjassa⁹.

Saavutettavuusdirektiivillä (2016/2102) tarkoitetaan direktiiviä julkisen sektorin verkkosivustojen digitaalisesta saavutettavuudesta. Yleisemmästä esteettömyysdirektiivistä neuvotellaan parhaillaan. Sen työnimi on *European Accessibility Act*. Euroopan unionin perusoikeusvirasto (FRA) on julkaissut useita vammaisten tilannetta koskevia raportteja.

⁷ <https://rm.coe.int/2017-2023-disability-strategy-en/16806fe7d4>

⁸ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010DC0636&from=FI>

⁹ https://europa.eu/youreurope/citizens/travel/transport-disability/index_fi.htm

TARKOITUS, TAVOITTEET JA POHJOISMAINEN HYÖTY

Toimintasuunnitelman yleistavoitteena on edistää vammaisten henkilöiden tehokasta osallistumista parantamalla pohjoismaista tiedonvaihtoa ja vahvistamalla yhteistyötä vammaispoliittisissa kysymyksissä.

Vammaisalan pohjoismainen yhteistyö

- tuo hyötyä Pohjoismaille ja pohjoismaalaisille, joilla on toimintarajoitteita
- täydentää ja vahvistaa käynnissä olevia kansallisia prosesseja, joiden tavoitteena on osallistaminen ja osallistuminen yhteiskunnan kaikilla osa-alueilla
- luo synergiaa ja tuo syvyyttä muihin kansainvälisiin yhteistyömuotoihin ja -prosesseihin, joiden avulla pyritään edistämään osallistumista
- luo edellytyksiä sellaiselle kokemustenvaihdolle, osaamisen ylläpitämiselle ja menetelmien kehittämiseksi, jonka tavoitteena on edistää vammaisten henkilöiden osallistumista tietyillä strategisilla osa-alueilla ja valikoiduissa yhteyksissä
- lisää tietoisuutta vammaisnäkökulmasta Pohjoismaiden ministerineuvoston ja Pohjoismaiden neuvoston keskeisissä toiminnoissa, kuten sihteeristöissä, laitoksissa, ohjelmissa ja verkostoissa; Pohjoismaiden sekä Pohjoismaiden ja Baltian maiden välinen yhteistyö toimii siten hyvänä esimerkkinä siitä, miten julkiset toimijat voivat tehdä yhteistyötä monimuotoisuuden sekä vammaisten henkilöiden osallistumisen edistämiseksi

KUVA: JOHNÉR.DK

- helpottaa vammaisten henkilöiden osallistumista Pohjoismaiden ministerineuvoston ja Pohjoismaiden neuvoston toimintaan
- vahvistaa kuvaa Pohjolasta innovatiivisena, osallistavana ja sosiaalisesti kestäväenä alueena, jossa ketään ei jätetä ulkopuolelle
- sisällyttää naisten ja miesten sekä tyttöjen ja poikien välisen tasa-arvonäkökulman, lasten ja nuorten oikeudet sekä kestävä kehityksen järkevällä tavalla kaikkeen toimintaan.

PAINOPISTEALUEET JA TOIMET

IHMISOIKEUDET

Tuetaan ja vahvistetaan YK:n vammaisten oikeuksia koskevan yleissopimuksen kansallista toteutusta ja seurantaa.

KESTÄVÄ KEHITYS

Eri ympäristöjen esteettömän suunnittelun avulla vahvistetaan osallistumista, edistetään yhdenvertaisuutta sekä ehkäistään vammaisiin kohdistuvaa syrjintää pohjoismaisen yhteiskunnan kaikilla osa-alueilla sisällyttämällä vammaisnäkökulma strategisesti kestävään kehitykseen tähtäävään toimintaan.

VAPAA LIIKKUVUUS

Edistetään vapaata liikkuvuutta ja pyritään poistamaan rajaesteitä, jotka koskevat erityisesti vammaisia henkilöitä.

IHMISOIKEUDET

Kaikki Pohjoismaat ovat ratifioineet UNCRPD:n ja toteuttavat yleissopimuksen aikomuksia ja oikeuksia omissa hallintojärjestelmissään. Yhteisiä haasteita on monia, ja kaikissa maissa tarvitaan enemmän ja parempaa tietoa ja hyviä esimerkkejä onnistuneista käytännön toteutuksista.

Tämän painopistealueen toimilla tuetaan UNCRPD:n täytäntöönpanoprosesseja, minkä lisäksi otetaan huomioon muut yleissopimukset sekä ihmisoikeus- ja vammaisasioiden parissa tehtävä työ yleisesti.

1.1 Toimet, joilla vahvistetaan ihmisoikeuksiin ja vammaisuuteen liittyvää osaamista ja vuoropuhelua sekä Pohjoismaiden ääntä kansainvälisesti

Toimien tarkoituksena on luoda foorumeita osaamisen ja kokemusten jakamiselle sekä tehokkaiden välineiden kehittämiseksi UNCRPD:n toteuttamiseksi. Toimilla edistetään asiaan paneutumista. Toimet vahvistavat UNCRPD:n toteuttamiseen osallistuvien henkilöiden osaamista ja tuovat esiin hyviä esimerkkejä UNCRPD:n täytäntöönpanosta. Toimilla luodaan synergiaa muuhun kansainväliseen yhteistyöhön ja osallistamiseen tähtääviin prosesseihin.

Tavoitteena on esimerkiksi tuottaa vertailtavissa olevia tilastoja ja muuta tietoa, luoda foorumeja/kohtaamispaikkoja kokemustenvaihtoa varten, kehittää pohjoismainen vammaisalan maisterikoulutus ja saada aikaan pohjoismainen vammaistutkimusohjelma. Jotta Pohjoismaiden ääni kuuluisi selkeämmin YK:ssa, laaditaan kooste niistä vammaisalan aloitteista, joihin Pohjoismaat ovat aiemmin tai parhaillaan sitoutuneet YK:ssa. Toimintasuunnitelmakaudella järjestetään vuosittain pohjois-

maisista tapahtumia YK:n sopimuspuolten välisten kokousten yhteydessä ja muissa keskeisissä kansainvälisissä yhteyksissä.

Monia toimenpiteitä käynnistettiin jo edellisellä suunnitelma-kaudella. Pohjoismainen hyvinvointikeskus koordinoi työtä sosiaali- ja terveyspolitiikan virkamieskomitealta (ÄK-S) saamansa ohjauskirjeen mukaisesti. Pohjoismainen hyvinvointikeskus hakee toimintaan määrärahoja ja toteuttaa toimet yhdessä keskeisten kansallisten, pohjoismaisten ja kansainvälisen yhteistyökumppaneiden kanssa. Tarvittaessa perustetaan viiteryhmiä vuoropuhelussa muiden osapuolten kanssa.

1.2 Hanke alkuperäiskansoista ja toimintarajoitteista

Pohjoismaiden alkuperäiskansojen, saamelaisten ja inuiittien vammaisuutta ja toimintarajoitteita koskevaa järjestelmällistä tietoa on yleisesti ottaen hyvin vähän. Alkuperäiskansoja ja toimintarajoitteita koskevan tiedon puuttuminen on myös YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien komitean huomioima asia, josta se on antanut palautetta yksittäisille maille ja jonka se on nostanut esiin kehittämisalueena tulevia raportointeja silmällä pitäen.

Hankkeen avulla lisätään tietoa Pohjoismaiden alkuperäiskansojen toimintarajoitteista sekä kehitetään pohjoismaista verkostoa UNCRPD:n täytäntöönpanoa varten nimenomaan alkuperäiskansojen kannalta. Hanke edistää omalta osaltaan myös vuosiksi 2018–2021 laaditun arktisen ohjelman¹⁰ toteuttamista.

¹⁰ <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:norden:org:diva-5007>

Tavoitteena on tukea tutkimustyötä, ammatillisia verkostoja sekä Pohjoismaiden alkuperäiskansoja edustavien vammaisten henkilöiden ja heidän omaistensa pohjoismaisia verkostoja.

Hanke perustuu tietoon, kokemuksiin ja verkostoihin, joita on kehitetty Pohjoismaisen hyvinvointikeskuksen saamelaisia vammaisia koskevassa hankkeessa¹¹. Pohjoismainen hyvinvointikeskus hakee määrärahoja pohjoismaisesta Atlantti-yhteistyöstä (NORA) ja/tai arktisesta yhteistyöohjelmasta 2018–2021.

1.3 Hanke lasten ja nuorten terveydestä ja osallisuudesta koulussa ja vapaa-ajalla

Vammaisilla lapsilla ja nuorilla on heikompi terveys ja huomattavat edellytykset osallistua kuin muilla lapsilla. Kaikkialla Pohjolassa haasteena on onnistua luomaan yhdenvertaiset olosuhteet ja mahdollisuudet kaikille lapsille, jotta he saisivat äänensä kuuluviin toimintakyvyn asteesta huolimatta.

Hankkeessa vahvistetaan tiedon- ja kokemustenvaihtoa niiden pohjoismaisten asiantuntijoiden välillä, joiden erikoisalaan kuuluu lasten terveyden ja osallisuuden edistäminen koulussa ja vapaa-ajalla. Hankkeeseen osallistetaan aktiivisesti kaksi lapsiryhmää, joilla on esteettömyyteen liittyviä erityistarpeita: kuulovammaiset ja kehitysvammaiset lapset.

Hankkeessa kerätään tietoa vammaisten lasten ja nuorten tilanteesta sekä sellaisista menetelmistä ja hyvistä ja opettavista esimerkeistä, joilla heidän äänensä saadaan paremmin kuuluviin koulussa ja vapaa-ajalla. Erityisesti kyse on UNCRPD:n artiklojen 30, 6, 7 ja 25 täytäntöönpanosta.

¹¹ <https://nordicwelfare.org/projekt/samer-med-funktionsnedsattning/>

Artiklat käsittelevät kulttuuria ja urheilua, naisia ja tyttöjä, lapsia ja nuoria sekä terveyttä. Hankkeessa viitataan myös Unicefin tekemään työhön vammaisten lasten hyväksi.

Hankkeen puitteissa voidaan kehittää Pohjoismaisen hyvinvointikeskuksen vuonna 2016 järjestämän vammaisten lasten ja nuorten seminaarin¹² käynnistämää työtä ja verkostojen rakentamista. Hanketta kehittää NORDBUKin ja Pohjoismaisen hyvinvointikeskuksen yhdessä nimeämä asiantuntijaryhmä. Hanke kytketään kulttuuriyhteistyön, koulutus- ja tutkimuspolitiikan sekä sosiaali- ja terveyspolitiikan virkamieskomiteoihin. Mahdollisuuksien ja kiinnostuksen mukaan siihen osallistetaan Baltian maat.

¹² <http://www.nordicwelfare.org/sv/Events/Fra-store-ord-til-hverdag-der-barn-og-ungdom-bor/>

KUVA: VICTORIA HENRIKSSON

KESTÄVÄ KEHITYS

Pohjoismaisen hyvinvointimallin kestävä kehitys perustuu siihen, että mahdollisimman moni osallistuu talouden edistämiseen korkean työllisyyden kautta. Siihen tarvitaan osallistavaa koulutus- ja työmarkkinapolitiikkaa. Esteettömämmäksi suunnitellun yhteiskunnan sekä uuden teknologian kehittämisen ja sen saatavuuden myötä voidaan vahvistaa vammaisten osallistumista ja itsenäisyyttä.

Tämän painopistealueen toiminta edistää pohjoismaisen ja maiden välisen yhteistyön pyrkimyksiä näiden tavoitteiden saavuttamiseksi edistämällä muun muassa työmarkkinoille, kaupunkiympäristöihin ja kulttuurielämään osallistumista. Pohjoismaat osallistuvat myös moniin käynnissä oleviin kansainvälisiin poliittisiin prosesseihin.

2.1 Vammaisnäkökulman sisällyttäminen Pohjoismaiden ministerineuvoston toimintaan

Pohjoismaiden ministerineuvosto pyrkii järjestelmällisesti vahvistamaan vammaisnäkökulmaa kaikilla keskeisillä politiikan aloilla. Tavoitteena on saada aikaan myönteisiä muutoksia, joilla edistetään esteettömyyttä ja vahvistetaan tietoisuutta vammaisnäkökulmasta työympäristön ja henkilöstöpolitiikan, kokousten/konferenssien ja viestinnän osa-alueilla. Vammaisnäkökulmaa vahvistetaan ja seurataan keskeisillä politiikan aloilla/sektoreilla.

Vammaisalan pohjoismainen yhteistyöneuvosto ja Pohjoismaiden ministerineuvoston sihteeristön sisäinen työryhmä ovat vuosina 2015–2017 tehneet yhteistyötä tilanteen parantamiseksi. Yhteistyön pohjalta Pohjoismaiden ministerineuvoston sihteeristö laatii nyt uusia sisäisiä tavoitteita. Huomiota

kiinnitetään erityisesti pohjoismaisiin laitoksiin ja muihin yhteistyöelimiin. Tässä yhteydessä huomioidaan tukijärjestelmät sekä yhteydenpito virallisessa pohjoismaisessa ja Pohjoismaiden ja Baltian maiden välisessä yhteistyössä työskentelevien virkamiesten ja keskeisten politiikan alojen poliitikkojen kanssa.

Sihteeristön sisäisen työryhmän ja vammaisalan pohjoismaisen yhteistyöneuvoston työ toteutetaan niiden omien budjetitkehysten puitteissa. Kuluja aiheuttavat toimet ja hankkeet (ministerineuvoston sihteeristössä tai politiikan aloilla) budjetoidaan erikseen.

2.2 Esteetön suunnittelu ja saavutettavuus – osallisuus ja demokratia

Pohjolaa kehitetään ja profiloidaan osallistavana ja innovatiivisena alueena. Tähän tarvitaan vahvaa Pohjoismaiden välistä kokemustenvaihtoa. Huomiota on kiinnitettävä hyvin paikallisiin ja kansallisiin toimintamalleihin, kuten esimerkiksi käyttäjien varhaiseen osallistamiseen.

Tähän hankkeeseen kootaan edustajia suurimmista vammaisryhmistä (näkö, kuulo, liikunta, kognitio, tuntoaisti), tutkijoita, käytännön työn tekijöitä sekä poliitikkoja. Tarkoituksena on käydä vuoropuhelua sekä kehittää ja jakaa hyviä esimerkkejä esteettömästä suunnittelusta – asioista, joilla voidaan vahvistaa kehitystä kohti kaikille tarkoitettua esteetöntä Pohjolaa. Hanke luo synergiaa muuhun kansainväliseen yhteistyöhön ja osallistamiseen tähtääviin prosesseihin. Se nostaa osaltaan Pohjoismaiden tavoitetasoa esteetöntä suunnittelua ja kaikille tarkoitettua esteetöntä ja saavutettavaa yhteiskuntaa ajatellen muun muassa EU:ssa, Euroopan neuvostossa ja YK:ssa tehtävän vahvistetun kansainvälisen yhteistyön kautta.

Tavoitteena on löytää hyviä esimerkkejä Agenda 2030:n toteuttamisesta vammaisnäkökulmasta katsottuna, erityisesti tavoitteiden 10, 11, 16 ja 17 osalta. Hankkeessa tunnistetaan nykyisiä ja kehitetään uusia vuoropuhelumuotoja niiden toimijoiden kesken, jotka ovat ratkaisevia osallisuuden ja demokratian edistämiseksi esteettömän suunnittelun avulla, jotta kaikki voisivat osallistua poliittiseen elämään, mukaan lukien demokraattiset vaalit, vapaa liikkuvuus ja itsenäinen elämä, kaupunkiympäristöt ja liikenneratkaisut. Hanke lisää tietämystä pohjoismaisesta yhteistyöstä ja osallistaa ne, jotka muuten jäisivät pohjoismaisen keskustelun ulkopuolelle.

Hankkeen hallintoelin voi olla Pohjoismainen hyvinvointikeskus tai muu alan asiantuntijaorganisaatio. Hankkeelle perustetaan viiteryhmä, johon kuuluu asiantuntijoita vammaisalan pohjoismaisesta yhteistyöneuvostosta, Pohjoismaiden ministerineuvoston sihteeristöstä ja sosiaali- ja terveystieteiden virkamieskomiteasta.

Rahoituksesta keskustellaan ensisijaisesti pohjoismaisten yhteistyöministerien alaisen pohjoismaisen yhteistyökomitean (NSK), sosiaali- ja terveystieteiden virkamieskomitean (ÄK-S) ja kulttuuriyhteistyön virkamieskomitean (ÄK-K) kanssa.

2.3 Osallistava työelämä Pohjoismaissa: Vammaisia ja työelämää käsittelevien jo pidettyjen seminaarien seuranta

Vammaisten nuorten ja aikuisten tilannetta työmarkkinoilla leimaa yhä syrjäytyminen. Tämä hanke edistää vuosiksi 2018–2021 laaditun työelämäalan yhteistyöohjelman¹³ toteuttamista ja osallistaa elinkeino- ja koulutuspoliittiset sektorit.

¹³ <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:norden:org:diva-5137>

Tavoitteena on järjestää vuotuisia asiantuntijaseminaareja ja muita pohjoismaisia kokouksia muun muassa kuntaliittojen kanssa. ILO:n Global Business and Disability Network -verkon ja muiden keskeisten kansainvälisten elinten ja verkostojen kanssa ryhdytään vuoropuheluun. Hankkeen toimet parantavat tietämystä ja innostavat yhteistyöhön vammaisten työmarkkinoille osallistumista koskevien tilastojen, menetelmien, toimenpiteiden ja hankkeiden osalta. Hankkeeseen kuuluu vuosittaisten inspiraatiovihkojen ja tietopakettien laatiminen valikoiduista aihepiireistä. Yhtenä ehdotuksena on selvittää, miten vakuutusjärjestelmät kannustavat työhön henkilöitä, joiden toimintakyky on alentunut ja/tai jotka ovat osatyökykyisiä. Lisäksi ehdotetaan pohjoismaista sektorienvälistä hanketta tiedosta ja yhteistyöstä liittyen vammaisten työelämään osallistamiseen vastaavalla tavalla kuin priorisointiprojektissa O-24¹⁴, jossa keskitytään nuorten mielenterveyteen.

Toimista ja rahoituksesta keskustellaan työelämäsektorin kanssa, mahdollisesti myös elinkeinoelämä- sekä koulutus- ja tutkimussektorin kanssa.

¹⁴ <http://www.fafo.no/index.php/nb/forskningstema/prosjekter/prosjekter-alle/item/folgeevaluering-nordisk-O-24-samarbeid>

VAPAA LIIKKUVUUS

Liikkuvuutta haittaavien rajaesteiden tunnistaminen ja poistaminen maiden väliltä kuuluu pohjoismaisen yhteistyön painopistealueisiin. Vaikka monia rajaesteitä on jo poistettu ja useita selvityksiä ja hankkeita on käynnistetty, vammaisten henkilöiden hyväksi on vielä paljon tehtävää. Tämä voi johtua osittain siitä, että vammaisnäkökulmaa ei ole tuotu esiin selvästi tai että lisäksi on poistettava myös muita esteitä, jotta aivan kaikki kansalaiset voisivat hyödyntää maiden välistä vapaata liikkuvuutta. Myös EU:ssa on erityispanostuksia vammaisiin kohdistuvien esteiden poistamiseksi.

Tämän painopistealueen toiminnalla edistetään niiden henkilöiden vapaata liikkuvuutta, jotka voivat kokea rajaesteitä puutteellisen esteettömyyden vuoksi.

3.1 Pohjoismaiden vapaata liikkuvuutta koskevan yhteistyön vammaisnäkökulma

Tämä toimenpide vahvistaa niiden toimijoiden vammaisnäkökulmaan liittyvää osaamista, jotka selvittävät ja tekevät ehdotuksia rajaesteiden poistamiseksi. Samalla vammaisalan pohjoismaisen yhteistyöneuvoston jäsenet saavat lisätietoa rajaesteyhteistyöstä.

Haloo Pohjolan ja Pohjoismaiden ministerineuvoston kotisivuilla oleva vammaisia koskeva tieto kartoitetaan ja sitä parannetaan. Kyse on muun muassa viittomakielen tulkkauksesta. Lisäksi laaditaan tilannekatsaus Pohjoismaiden liikkuvuudesta ja toimintarajoitteista yhteistyössä sosiaalipalvelusopimuksista vastaavien kanssa. Katsauksessa raportoidaan sosiaali- ja työmarkkina-alan rajaesteistä. Kyseessä ovat erityisesti

rajaesteneuvoston priorisoimat rajaesteet¹⁵. Tarkoitus on myös järjestää vuosittaisia seminaareja, joihin kutsutaan esimerkiksi rajaesteyhteistyön keskeisiä toimijoita. Työhön kuuluu myös vuoropuhelu pohjoismaisen viittomakielen verkoston kanssa tulkijärjestelmistä ja liikkuvuudesta. Vammaisnäkökulma sisällytetään vuosina 2018 ja 2019 järjestettäviin sosiaali-vakuutuskonferensseihin, joissa keskustellaan käsittelyaikojen lyhentämisestä EU-asioissa.

Yhteistyö jatkuu sellaisten eri toimijoiden välillä, joilla on vastuu ministerineuvoston vammais- ja rajaesteasioista. Näitä ovat esimerkiksi vammaisalan pohjoismainen yhteistyöneuvosto, rajaesteneuvosto ja tiedotuspalvelu Haloo Pohjola. Toiminta toteutetaan yhteistyöorganisaatioiden varsinaisten budjettien puitteissa.

3.2 Opiskelijoiden liikkuvuus Pohjoismaissa

EU:n ja Pohjoismaiden tavoitteisiin kuuluu, että korkeakoulutuksessa olevat opiskelijat suorittavat koko koulutuksensa tai osan opinnoistaan toisessa maassa. Tavoitteet koskevat myös vammaisia opiskelijoita. Koska on useita esteitä, jotka koskevat erityisesti vammaisia opiskelijoita, heidän ja muiden opiskelijoiden välillä on suuria eroja siinä, millaisia todellisia mahdollisuuksia ulkomailla opiskeluun on. *Equity in student mobility in higher education* -hankeraportissa¹⁶ on kuvailtu kyseisiä esteitä ja muotoiltu suosituksia opiskelijoiden liikkuvuuden edellytysten parantamiseksi Pohjoismaissa. Hankkeen tavoitteena on järjestää raporttiin perustuvia seminaareja vähintään kuudessa paikassa eri puolilla Pohjolaa.

¹⁵ <http://norden.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1174950&dswid=-1508>

¹⁶ <https://nordicwelfare.org/funktionshinder/studentmobilitet>

Pohjoismainen hyvinvointikeskus järjestää opiskelijoiden liikkuvuutta ja toimintarajoitteita käsittelevän hankkeen kokoukset yhteistyössä Trondheimissa sijaitsevan Norjan teknis-luonnontieteellisen yliopiston (NTNU) toimijan Universellin ja muiden hankekumppaneiden kanssa. Koulutus- ja tutkimusvirkamieskomitea (ÄK-U) on varannut hanketta varten 300 000 Tanskan kruunua. Myös kansalliset yhteistyökumppanit myöntävät resursseja.

3.3 Esteetöntä liikkumista tukeva yhteiskuntasuunnittelu

Monet vapaan liikkuvuuden esteet, jotka koskevat erityisesti vammaisia, voidaan ratkaista kaupunkisuunnitteluun liittyvän sektorienvälisen yhteistyön avulla. Pohjoismaisen yhteistyön tärkeitä osa-alueita ovat esimerkiksi liikenne, rakennettu ympäristö ("älykkäät kaupungit" ja "ikämyönteiset kaupungit" ovat esimerkkejä muun muassa WHO:n käsitteistä) ja matkailu. Tämä toimenpide edistää ministerineuvoston innovaatio- ja elinkeinopolitiikan yhteistyöohjelman 2018–2021¹⁷ sekä aluekehittämisen ja aluesuunnittelun pohjoismaisen yhteistyöohjelman 2017–2020¹⁸ toteuttamista. EU:n matkustajien oikeuksien täytäntöönpanoa ja tulevan saavutettavuusdirektiivin täytäntöönpanoa pidetään erittäin tärkeinä. Pohjoismainen hyvinvointikeskus selvittää, millaista pohjoismaista yhteistyötä asian tiimoilta tehdään viranomaisten välillä ja mitkä ovat alan keskeiset pohjoismaiset laitokset ja yhteistyöelimet.

¹⁷ <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:norden:org:diva-5125>

¹⁸ <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:norden:org:diva-4799>

SEURANTA

Ulkopuolinen arvioija toteuttaa seurannan vuosina 2019 ja 2021. Tulokset raportoidaan sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskustalle (ÄK-S) toimintasuunnitelman ja vammaisalan pohjoismaisen yhteistyöneuvoston toiminnan raportointien yhteydessä. Arvioija on yhteydessä hanketta johtaviin tahoihin kunkin toimenpiteen osalta. Pohjoismaisessa hyvinvointikeskuksessa oleva vammaisalan pohjoismaisen yhteistyöneuvoston sihteeristö laatii tilannekatsauksen. Katsaus annetaan Pohjoismaiden neuvostolle vuosina 2019 ja 2021.

Pohjoismaiden ministerineuvosto
Nordens Hus
Ved Stranden 18
1061 København K
www.norden.org

Tämä toimintasuunnitelma on Pohjoismaiden ministerineuvoston strateginen yhteistyöasiakirja vammaisalalle. Se koskee koko ministerineuvostoa ja sisältää kolme painopistealuetta:

Ihmisoikeudet

Tuetaan ja vahvistetaan YK:n vammaisten oikeuksia koskevan yleissopimuksen toteutusta ja seurantaa.

Kestävä kehitys

Eri ympäristöjen esteettömän suunnittelun avulla vahvistetaan osallistumista, edistetään yhdenvertaisuutta sekä ehkäistään vammaisiin kohdistuvaa syrjintää sisällyttämällä vammaisnäkökulma strategisesti kestävään kehitykseen tähtäävään toimintaan.

Vapaa liikkuvuus

Edistetään vapaata liikkuvuutta ja pyritään poistamaan rajaesteitä.

Toimintasuunnitelma on voimassa vuosina 2018–2022.